

Лекція 2. Філософія як творча професія

📁 План

1. Культуротворча місія філософа у сучасному суспільстві
2. Практико-орієнтований поворот у розвитку професії філософа
3. Філософія і креативні індустрії

✍️ **Головні поняття теми:** культура, культуротворча місія, трикутник знань, культура діалогу, філософська практика, філософська професія, креативні індустрії, «вільна культура»

1. Культуротворча місія філософа у сучасному суспільстві

1) Філософія особливо потрібна суспільству під час занепаду певного світорозуміння і тієї культури, яка на ньому заснована. Коли традиційні світоглядні ідеали та настанови, апробовані алгоритми соціокультурної поведінки та відповідні соціальні норми раптом перестають спрацьовувати, виникає ситуація світоглядно-сислової невизначеності, в якій у професійних філософів з'являється шанс проявити себе на практиці, ініціюючи процес оновлення свідомості від застарілих світоглядних конструкцій і визначення нових трансцендентальних горизонтів наукового пізнання, креативної та інноваційної діяльності.

2) У сучасну епоху зростання духовно-культурних ризиків, світоглядно-ціннісної невизначеності – неминуча розплата за стрімке розгортання глобального процесу техніко-економічних інновацій. Часто вони задумуються і втілюються відповідно до вузької технократичної логіки, спрямованої на обслуговування поточних економічних інтересів без врахування далекосяжних духовних і соціокультурних наслідків. Для зняття цієї обмеженості потрібне філософське мислення, завдяки якому експлікується гуманістичний вимір тих або інших задумів і проєктів.

У країнах ЄС на офіційному рівні визнається необхідність формування інституційної моделі «трикутнику знань», утвореного «освітою, науковими дослідженнями та інноваціями». «Нові ідеї та інновації народжуються завдяки інтеграції різних видів знання і мотивованому пошуку нового знання» [7, с. С302/4].

У більшості європейських країн сьогодні підготовка фахівців неодмінно передбачає вивчення певного філософського предмету: філософії права для юристів, біоетики – біологів, естетики – митців та ін. Водночас видозмінюється підготовка професійних філософів: освітні програми з філософії дедалі більше переорієнтуються на міждисциплінарний фокус, поєднуючи філософську та галузеву підготовку.

3) Застосування філософських знань та умінь для практичного, соціально-проєктного впровадження гуманістично-спрямованих інновацій, до того ж, зумовлюється потребою зміцнення світоглядно-ціннісних, соціокультурних засад сучасної демократії. Автономізація особистості та вихід на авансцену історії великих народних мас, підйом локальних етнічних культур та глобалізація суспільного життя – все це актуалізує завдання зі зняття сислової обмеженості соціально-комунікативних перспектив окремих учасників демократичного та техніко-економічних процесів і змушує звертатися до філософії як культури діалогу.

2. Практико-орієнтований поворот у розвитку професії філософа

У розвитку професії філософа у багатьох країнах світу спостерігається *практико-орієнтований поворот*. Так, у 1982 р. німецький філософ Г. Ахенбах заснував «Товариство філософської практики», основне призначення якого – надання професійних філософських консультацій як на індивідуальному, так і корпоративному рівнях. «Гості» (тобто особи, які звернулися за підтримкою) залучалися до філософського діалогу задля відкриття нових сислових перспектив, усвідомлення того, що вони раніше не брали до уваги, і, тим самим, зміцнення і розвитку у них здатності «відчувати себе дома», навіть

зіштовхуючись із «девіантним, незвичним мисленням, чуттєвим переживанням та оцінюванням» [6].

Згідно з дослідженнями ЮНЕСКО філософи-практики особливо затребувані у галузях:

- особистісного розвитку,
- профорієнтації,
- управління кар'єрою,
- соціальної роботи з молоддю
- формальної освіти (модель ціложиттєвої освіти)
- громадської просвітницької діяльності.

«Філософські кафе» і семінари, регулярні виступи філософів у мас-медіа – все це складає значущу частину неформальної освіти у багатьох країнах світу [8; 9].

- визначення етичних засад корпоративної культури,
- фасилітації людського потенціалу персоналу, консолідації командного духу співробітників окремих компаній та організацій [8].

А. Конверський підкреслює, що сучасні філософські факультети повинні готувати «не лише філософа-викладача та філософа-науковця, а й філософа-експерта, філософа-аналітика, філософа-управлінця, філософа-радника, тобто фахівця, що задіяний не лише у галузях освіти та науки, а й у ширшому колі духовного та матеріального виробництва» [3, с. 14].

З цієї позиції професійна підготовка фахівця-філософа, крім традиційного академічного аспекту, має передбачати і новий, прагматичний, задля формування у майбутнього фахівця вміння практично застосовувати філософські знання у галузях

- «аналітичної роботи,
- прогнозування,
- політичного консультування,
- роботи в органах державної влади,
- місцевого самоврядування,
- міжнародного співробітництва» [3, с. 23].

Зміна акцентів у розумінні філософської професії знайшло відображення у стандартах вищої освіти за спеціальністю 033 «Філософія» для першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів, затверджених наказами МОН України у 2020 та 2021 роках. Професійний статус філософа тут якісно змінюється. Так, інтегральна компетентність бакалавра формулюється як «здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі філософії та гуманітаристики або у процесі навчання, що передбачає застосування філософських теорій та методів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов».

2.3 Філософія і креативні індустрії

У Законі України «Про культуру» закріплене розуміння креативних індустрій як видів «економічної діяльності, метою яких є створення доданої вартості і робочих місць через культурне (мистецьке) та/або креативне вираження, а їх продукти і послуги є результатом індивідуальної творчості».

Філософія як особлива творча діяльність може розглядатися як - різновид креативних індустрій із вкрай давньою історією (нагадаємо про школи софістів, середньовічні філософські факультети та ін. – всі вони мали відповідне економічне підґрунтя);

- як світоглядна передумова розвитку креативних індустрій;
- як інституційна, освітньо-етична складова креативних індустрій.

Як форма рефлексії світоглядних універсалій, філософія безпосередньо сприяє творчому оновленню культури, виступаючи духовною основою різноманітних різновидів індивідуальної креативності.

Як особливий соціальний інститут, філософія забезпечує формування ідеологічних, етичних, мотиваційних засад залучення людини до активної участі у креативній діяльності, впровадження тих внутрішніх ціннісних регуляторів, що потрібні для сталого розвитку сприятливого соціального середовища, консолідації творчих спільнот на місцевому, регіональному, національному і глобальному рівнях. Існують різні філософські школи і відповідно різні підходи до інституційного дизайну креативних індустрій.

Так, ліберальна філософія підкреслює необхідність стимулювання індивідуальної творчої свободи, винагороди індивідів, що присвятили своє життя творчості (зокрема, йдеться про ідеї Дж. Ролза, Р. Флоріди та ін.).

Обмеження цього підходу:

- одномірне бачення креативних індустрій як простору конкурентних відносин окремих індивідів, кожен із яких намагається максимізувати власний прибуток, перегравши один одного. Розуміння успіху та щастя суб'єкта креативної діяльності має тут суто індивідуальний вимір.

Існує загроза того, що навіть досконала ліберально-правова форма може одержати технократичний смисл, про що зазначають прибічники «вільної культури», «антикопірайту» «відкритого програмного забезпечення» (зокрема, Л. Лессіг, Р. Столмен), оцінюючи, зокрема, ліберальні стандарти захисту права на інтелектуальну власність як форму «інтелектуальної монополії», своєрідний протекціонізм, що зумовлює відчуження результатів творчої діяльності від людини, і в тому числі, самих творців.

Реалізацію іншої інституційної моделі креативних індустрій забезпечує комунітарна філософія. Її прибічники розроблюють філософсько-етичні підходи, зорієнтовані на відтворення органічної єдності індивідуальних і колективних, державних і громадських учасників креативних індустрій (відзначимо зокрема вчення А. Етціоні, Ч. Тейлора та ін.). Соціальне середовище з позицій комунітаризму визнається провідною передумовою креативності. Саме громада через сукупність різноманітних відносин формує індивідуальних суб'єктів креативної діяльності, що у свою чергу збагачують сукупний культурний креативний потенціал громади. Тобто йдеться про відносини взаємозбагачення, провідні етичні орієнтири яких – щедрість, дарування себе один одному.

Зростання креативного сектору економіки, збільшення суспільного запиту на творчі професії зумовлюють збільшення попиту на філософську освітню підготовку у багатьох розвинених державах.

Так, на сучасному етапі у країнах ЄС стають дедалі більш популярними цікаві комбінації філософської, культурознавчої та спеціалізованої освіти за різноманітними напрямками творчої діяльності. Наприклад, у Вільнюському технічному університеті імені Гедимінаса є окремий факультет креативних індустрій, провідний підрозділ якого – кафедра філософії та культурознавчих студій. НУ Королівському коледжі Лондона діє Центр філософії та візуальних мистецтв. Цей перелік можна продовжувати. На нашу думку, він вказує на достатньо потужну глобальну тенденцію – стрімке визнання філософської освіти як невід'ємного компонента освітнього забезпечення креативних індустрій.

Використана література

1. Про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо визначення поняття «креативні індустрії»: Закон України від 19.06.2018 р. № 2459-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 34, ст. 257.
3. Конверський А. «Модель філософа» в освітній традиції Київського університету. *Філософська думка*. 2013. № 5. С. 14 – 25.
4. Achenbach G. B. A short answer to the question: What is Philosophical Practice? *Philosophische Praxis*. Gerd B. Achenbach. URL: https://www.achenbach-pp.de/de/en_what_is_philosophical_practice.asp.